

Kloosterkerk

4 juli 2021 – 'Tijd en eeuwigheid' – ds. Rienk Lanooy

Jeremia 31,31-44 – Johannes 10,11-16 en 17,1-5

U kunt deze dienst alsnog bekijken en beluisteren via https://youtu.be/VnEALzI_Opo

Gebed om ontferming

Wie zijn we eigenlijk,
zo klein
en kwetsbaar
als ons bestaan is
in een groot
en koud heelal
mensen
van de dag
die verwonderd kijken
naar sterren
die er al niet meer zijn
die rekenen
met lichtjaren
zonder ons
werkelijk
maar iets van die afstand
te kunnen voorstellen.
Wie zijn wij eigenlijk
onbeduidend
en afhankelijk
van uw ondoorgrondelijke
aanwezigheid
die morgenglans
der eeuwigheid
die alles doortrekt
en ons
te boven gaat
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wie zijn we eigenlijk,
graag stellen we
iets voor
reiken we het liefst
verder
dan de tijd
die ons gegeven is
groeien we uit
boven de ander
lopen we voorop
in de parade
van de grootsprekers
maar we weten
ook wel
dat het daarom
niet gaat
dat we
zonder de ander
niets zijn
dat ons leven
zonder uw
morgenglans
dof is
en troosteloos
dat het gaat
om die gouden momenten
met eeuwigheidswaarde
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Wie zijn we eigenlijk,
de aarde
draait en draait
en wij draaien mee
zonder
dat we er iets
aan kunnen toe- of afdoen
en tegelijkertijd
leven we
alsof wij het zijn
om wie
de aarde draait.
Geen middel
wordt geschuwd
om te laten zien
wie de langste adem heeft
ten koste
van het kleine
het kwetsbare.
Hoe goed is het dan
om hier te zijn
waar
een andere wind waait:
die van uw adem
uw heilige liefdesgloed
waarvan wij leven
ook deze ochtendtijd
daarom bidden wij U:
Heer, ontferm U...

Bij de lezingen

'Tijd en eeuwigheid' is de titel van de zomerepositie die deze zomer te zien is in de Kloosterkerk en in museum Escher in het Paleis. In een aantal diensten staan we stil bij die twee woorden, horen we hoe daar een eigen licht op valt in de christelijke traditie.

Vandaag beginnen we gelijk maar met de eeuwigheid. Het vierde evangelie, dat naar Johannes, heeft daar een heel eigen kijk op. Het begrip 'kennen' is daarin heel belangrijk. Het is dan ook een sleutelwoord in de lezingen, zowel het verhaal van de herder en zijn schapen uit hoofdstuk 10, als in de eerste woorden van de afscheidsrede van Jezus in hoofdstuk 17. Maar eerst klinkt een gedeelte uit de profetie van Jeremia waarin we dat woord 'kennen' ook tegenkomen.

Preek

Ergens in Tim Burton's film *Alice in Wonderland* stelt Alice de vraag 'Hoe lang duurt altijd?' Ik moest er aan denken toen bij de opening van de tentoonstelling 'Tijd en eeuwigheid', afgelopen donderdag, een paar keer woorden als 'oneindig', 'altijddurend', 'zonder einde', vielen als het ging over de betekenis van het woord eeuwigheid. Zo kennen en gebruiken we het woord 'eeuwigheid' natuurlijk ook. Als iets een eeuwigheid duurt, dan komt er geen einde aan en wie betaalt met een wissel op de eeuwigheid, weet dat het van een vereffening van de rekening nooit zal komen. Eeuwig is oneindig, is als een eindeloos lange tijd... en dan nog langer. 'Hoe lang duurt altijd?' vraagt Alice en wat kun je anders antwoorden dan: 'Eeuwig!'

Bij Johannes, de schrijver van het vierde evangelie, gaat het ook meer dan eens over 'eeuwig'. In de woorden uit het 17e hoofdstuk, Jezus' afscheidsrede, waarvan we zojuist de eerste vijf verzen hoorden komt het ook voor. Het is een tekst die op het eerste gehoor niet zo toegankelijk is. Jezus vertelt er dat zijn uur gekomen is, d.w.z.: Hij zal afscheid nemen van zijn vrienden en opgenomen worden in de innigheid met de Vader. Een groot deel van zijn rede bestaat uit een voorbede voor zijn vrienden die achterblijven. Zij blijven achter, zonder Jezus, maar met alles wat hem sprekend zijn Vader doet zijn: zijn grenzeloze liefde die mensen heelt en verbindt, zijn scheppende kracht om de mens wiens leven hem door de vingers glipt, opnieuw te doen opstaan, zijn energie en Geestkracht.

En nu gaat het Johannes er om dat de mensen die door Jezus worden achtergelaten (of die hem niet aan den lijve ervaren hebben), ook zo'n bezielde en begeesterde leven gaan leiden, met oog voor de ander, in een wereld waarin de orde van de liefde soms ver te zoeken is. En zo'n leven noemt Johannes 'eeuwig leven'. Je zou ook kunnen zeggen: het gaat hem om een leven met eeuwigheidswaarde. En nu hoort u wel dat voor Johannes eeuwig leven dus niet betekent: een oneindig, altijddurend bestaan, een leven zonder begin en einde, wat dan wel heet: een hiernamaals, waarin een mens wanneer hij uit de tijd is, belandt, met de bijbehorende vraag of je daar dan in gelooft. Nee, het gaat Johannes om iets dat veel wezenlijker is: bij hem vertelt Jezus dat eeuwig leven niet te maken heeft met kwantiteit, maar met kwaliteit. Eeuwig is niet: meer van hetzelfde, dit leven in een eindeloze herhaling, nee, het is een wezenlijk ander leven, het is van een andere orde, van een ander gehalte: een leven dat door Gods geestkracht voortdurend vernieuwd en herschapen wordt.

Ik herken er iets van in het gedicht van Gershwin Bonevacía (geschreven bij deze tentoonstelling), waarin geschreven staat (zie binnenblad van het liturgieboekje):

*hoe lang zal het duren voordat we eindeloos zijn
voordat we op perfecte wijze
een beroep kunnen doen op een eeuwige bestemming*

Hoe lang zal het duren voordat we eindeloos zijn? Je kunt dat woord 'eindeloos' op verschillende manieren lezen: letterlijk in de betekenis van 'zonder einde', 'zonder ophouden' maar ik vermoed dat het bij Bonevacía gaat om die andere betekenis, om de verzuchting die je slaakt als je een geweldige, een sublieme ervaring meemaakt: '... eindeloos...' zeg je dan. Dan gaat het niet om kwantiteit, maar om kwaliteit, om een ervaring die je verandert, die je bij je lurven pakt, die je op je grondslagen doet schudden, de doorbraak in een taai gevecht met iets wat je hindert. Je hoort ergens muziek, je leest een regel, je ziet kunst, je bidt een gebed, je spreekt een vriend, je woont in de stilte... en dan weet je soms, met een innerlijk weten, dat dát het is, dat het daar om gaat. Dat is wat Jezus bij Johannes bedoelt met een leven van eeuwigheidswaarde. Het is niet van ooit en eens maar het kan zomaar bij ieder mens, bij ieder van ons, op elk moment doorbreken.

Misschien dat we iets herkennen en begrijpen van zo'n omslag, zo'n kentering nu we langzamerhand uit de crisis van het afgelopen anderhalf jaar kruipen. In het begin ervan stelden we onszelf regelmatig de vraag of we het, als dit alles eenmaal achter de rug zou zijn, wezenlijk anders zouden gaan doen? Soms dachten we van wel, we hoopten er op, maar nu de tijd is gekomen om het anders te doen, zien we hoe lastig dat is, en vallen we niet zelden zomaar terug in onze oude gewoontes en reflexen waarvan we ook wel weten dat die niet allemaal de beste zijn, niet voor onze aarde en niet voor onze relatie met de ander. Als Johannes dus verwijst naar het eeuwige leven, het leven in de geest van de Messias, het leven dat van eeuwigheidswaarde is, beseffen we, als we onszelf kennen, dat dat niet zomaar komt aanwaaien, maar telkens opnieuw moet worden gezocht, misschien wel bevochten, niet in het minst op onszelf.

En hoe doe je dat? Johannes is daar helder over: *Het eeuwige leven is dat zij u kennen, de enige ware God en hem die u gezondend hebt, Jezus Christus*. Helder is het, maar ook abstract. Johannes zegt: Een leven met eeuwigheidswaarde komt voort uit Godskennis. En nu is het oppassen, want 'kennis' in de bijbel heeft een heel eigen betekenis. Het draait bij kennis niet om de ratio, om het begrijpen, om verstand. God kennen is geen wetenschappelijke exercitie. In wat wij geloven noemen, mogen wij wel ons verstand gebruiken, graag zelfs, er moet nagedacht worden, maar in de kern gaat het niet terug op een verstandig genomen besluit. Zoals wij onze vrienden, onze naaste geliefde(n) niet kiezen (mag ik hopen) op grond van een zorgvuldig afgewogen besluit over voor- en nadelen, kosten en baten, investering en rendement.

We komen dichterbij de betekenis van dat kennen als we teruggaan naar oude vertalingen van de eerste verhalen uit de Bijbel, uit Genesis. Daar staat in het verhaal van de schepping, enigszins omfloerst: *En Adam bekende Eva zijne vrouw, en zij werd zwanger*. Bekennen verwijst hier naar de liefdesbetrekking die mensen met elkaar kunnen beleven, die intense intimiteit tussen mensen, van welk geslacht, welke aard of wat dan ook. God kennen heeft een zelfde intensiteit, zegt Johannes. André Chouraqui, die de bijbel in een zo letterlijk mogelijk Frans heeft vertaald, gebruikt voor het woord kennen dan ook vaak het woord 'pénétrer'. De Eeuwige kennen is doordringen tot in de kern. Hij is geen vage kennis, maar een intieme vriend. Het is zoals de schapen, in de woorden van Jezus, de stem van de herder herkennen en de herder zijn schapen kent. *Ik ben de goede herder*, zegt Jezus bij Johannes en waarom is hij de goede herder: niet omdat zijn kudde een grote opbrengst heeft, niet omdat de groeicijfers van de kudde door het plafond gaan, niet omdat hij weet hoe hij leiding moet geven aan de club, het ene schaap zo nodig tegen het andere uitspeelt. *Ik ben de goede herder*, zegt Jezus, en onmiddellijk klinkt de reden waarom: *ik ken mijn schapen en mijn schapen kennen mij*. Zij zijn zo nauw met elkaar verbonden dat de herder voor zijn schapen door het vuur gaat. Wie de ander werkelijk kent en wie zichzelf ook wil laten kennen, weet dat dat voorbij alle vrijblijvendheid is.

De Eeuwige kennen is geen verstandshuwelijk, het is eerder overgave, alle gereserveerdheid loslaten, alle zekerheden achter je laten. Of zoals Vincent van Gogh het zei: 'De beste manier om God te leren kennen is van veel dingen te houden'. En van iets of iemand houden kan alleen als je jezelf daarin helemaal geven wilt, als je jezelf wilt laten kennen. Alleen zo krijgt dat leven met eeuwigheidswaarde vorm. Niet in het zoeken naar een soort altijddurende onsterfelijkheid, maar in het aangaan van een relatie met dat oeroude verhaal van Israël, van de Tora en de belofte van de profeten, met de woorden van de man van Nazareth die de Tora leefde tot in de dood en er doorheen, met zijn Geest die nog altijd waait en mensen aanspoort van veel dingen te houden.

Wie zo leeft leeft het eeuwige leven, een leven met eeuwigheidskwaliteit. Het zit 'm niet in de omvang, maar in de betekenis, niet in het succes maar in de intentie, niet in de grootte, maar in de intensiteit, niet in de lengte, maar in de waarde.

Als Alice (die van het Wonderland) dus vraagt: 'Hoe lang duurt altijd?' is het antwoord van het Witte Konijn dan ook niet 'Eeuwig!', maar het luidt: 'Soms maar een seconde. Er zijn dromen die maar een paar seconde duren, maar waarin alles gestold lijkt tot een eeuwigheid'.

Laten we maar beginnen met het kennen van de Eeuwige door van veel dingen te houden en onszelf daarin te verliezen. Dan krijgt ons leven eeuwigheidswaarde, hier en nu, telkens opnieuw, tot in en door onze dood heen, zegt de traditie met enige vermetelheid. Veel meer dan dat kunnen we over de laatste dingen niet zeggen, maar des te betekenisvoller beter is het om nu al het leven te bezingen, zeker nu het weer mag... dat leven dat ons uitnodigend wenkt om het zo te leven dat het eeuwigheidswaarde krijgt:

*U kennen doet ons bloeien,
uw liefde doet ons goed.
Wanneer wij in U groeien
smaakt elke dag ons zoet.
Wij dorsten heel ons leven
om ons aan U te geven.
Kom ons dan tegemoet!*
Liedboek 517,3

bronnen:

Het gedicht 'Dicht bij het licht' van Gershwin Bonevacia is opgenomen in het katern *Tijd en eeuwigheid: Poëzie in beeld en woord*, uitgegeven door het Bijbels Museum en aangeboden door drukkerij Royal Jongbloed aan iedere bezoeker van de expositie 'Tijd en eeuwigheid' in de Kloosterkerk en Museum Escher in het Paleis.

G.D.J. Dingemans, *Johannes*, Kampen: Kok 1997

Raymond E. Brown, *The Gospel According to John XIII-XXI*, New York: Doubleday 1970

André Chouraqui, *La Bible*, Desclée de Brouwer, 1989

Lewis Carroll, *Alice in Wonderland* – Alice: 'How long is forever? White Rabbit: Sometimes, just one second...

Gebeden

U danken we, trouwe God, voor woorden en klanken voor mensen en ervaringen met eeuwigheidswaarde omdat zij met al hun beperkingen vertellen van uw innige nabijheid in ons bestaan	onder de voeten zoeken voor Europa voor onderlinge solidariteit ruimhartigheid en rechtvaardigheid voor moed om verder te kijken dan de door ons zelf opgetrokken grenzen	met al haar gevolgen en voor wie te maken hebben met andere grote zorgen of hinderlijke ongemak en we noemen met name... voor wie treuren om een geliefde die ze moesten laten gaan en we noemen met eerbied en genegenheid de naam van... en dragen haar op aan de ruimte van uw liefde die de tijden overspant en zeggen in stilte wat ons verder persoonlijk bezig houdt...
daarom bidden wij voor alle mensen die die nabijheid zoeken:	voor deze stad met al haar potentie van veelkleurige creativiteit dat die zal bijdragen aan de leefbaarheid voor al haar bewoners	
voor de vluchtelingen die met al hun angsten en weinige houvast vaste grond	voor de zieken wereldwijd getroffen door de pandemie	

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!